

จิตรกรรมบนแผ่น ไม้คอสอง ที่อุโบสถ วัดท่าวโคตร

อรุณศักดิ์ กิ่งมณี

ฝ่ายวิชาการ กองโบราณคดี

“ในอุโบสถ วิหาร หรือศาสนสถานภายในวัดเป็นส่วนใหญ่ นอกจากมีเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาแล้ว จิตรกรไทยยังนิยมสอดแทรกภาพเหตุการณ์สำคัญหรือชีวิตประจำวันของชาวบ้านลงในผลงานด้วยภาพจิตรกรรม”

นับตั้งแต่ครั้งอดีตกาล ก่อนที่มนุษย์จะมีตัวอักษรใช้เป็นเครื่องสื่อความหมาย หรือที่เรียกกันว่า “สมัยก่อนประวัติศาสตร์” นั้น มนุษย์รู้จักการขีดเขียนสร้างสรรค์ รูปภาพ และสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่เรารู้จักกันในชื่อว่า “ภาพเขียน

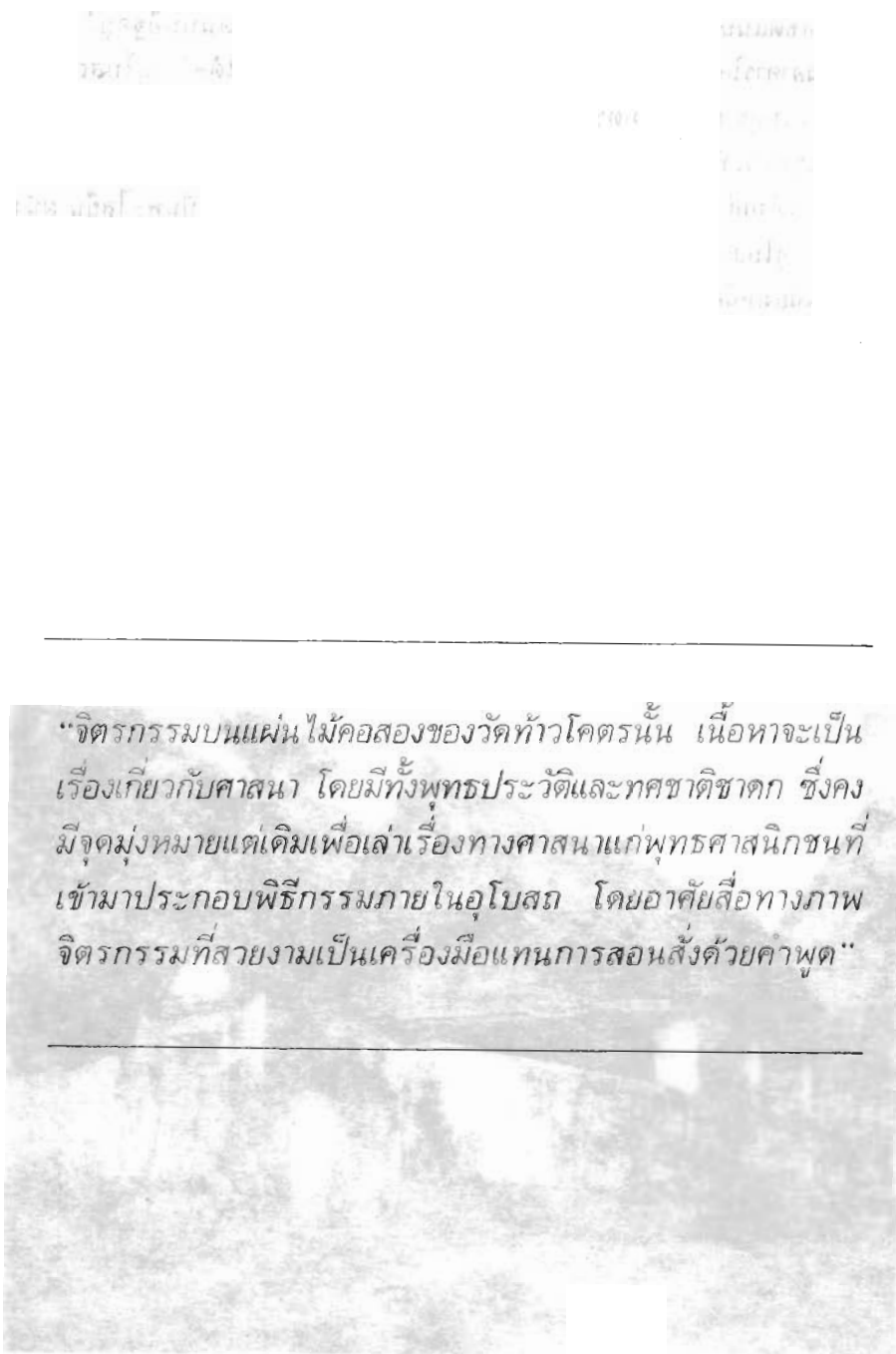
สีบนแผ่นหิน” (ROCK PAINTING) หรือ “ศิลปะถ้ำ” (CAVE ART) มาเป็นเวลานานแล้ว ดังที่ปรากฏหลักฐานดังกล่าวทั่วไปตามแหล่งโบราณคดีต่าง ๆ เกือบทุกภาคในประเทศไทย จวบจนถึงสมัยประวัติศาสตร์ การเขียนภาพจิตรกรรม และเรื่องราวต่าง ๆ ก็ยังเป็นที่นิยมกันตลอด

มา แม้ว่าอาจจะมีวัตถุประสงค์ในการเขียนภาพแตกต่างกันออกไปบ้างก็ตาม ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับความเชื่อและจินตนาการของจิตรกรที่เป็นผู้เขียนผลงานนั้นจะสร้างสรรค์งานออกมานำเสนอในแง่มุมใดเป็นสำคัญ

จิตรกรรมไทยแบบประเพณี ซึ่งเป็นงานจิตรกรรมของจิตรไทยรุ่นเก่าส่วนใหญ่จะมี อิทธิพลทางศาสนา (โดยเฉพาะพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาที่นับถือกันมานานแล้วในดินแดนของไทย) เป็นเครื่องกำหนดขอบเขตในการสร้างงาน ดังนั้นเราจึงพบว่า ภาพจิตรกรรมไทยจะอยู่ในอุโบสถ วิหาร หรือศาสนสถานภายในวัดเป็นส่วนใหญ่ และนอกจากมีเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาแล้ว จิตรกรไทยยังนิยมสอดแทรกภาพเหตุการณ์สำคัญหรือชีวิตประจำวันของชาวบ้านลงในผลงานดังกล่าวด้วย ภาพจิตรกรรมจึงนับเป็นบันทึกเหตุการณ์ที่มีคุณค่ายิ่งต่อชนในชั้นหลัง ที่จะได้ศึกษาเรื่องราวของอดีตจากแผ่นภาพที่คงเหลืออยู่ในปัจจุบันนี้

วัดท้าวโคตร : จากอดีตสู่ปัจจุบัน
เรื่องราวของวัดท้าวโคตร ในอดีตจากคำบอกเล่าสืบต่อกันมา พบว่ามีประวัติผูกพันอยู่กับนิทานพื้นบ้าน เรื่อง “นางเลือดขาว” ซึ่งเป็นนิทานที่รู้จักกันแพร่หลายของชาวไทย และนอกจากนี้ก็ยังเกี่ยวเนื่องกับพระยาศรีธรรมมาโคตรราชอันเป็นบุคคลที่ปรากฏในตำนานของเมืองนครศรีธรรมราชด้วยเช่นกัน ซึ่งเรื่องราวทั้งหมด น่าจะเป็นการพยายามเชื่อมโยง เรื่องราวจากนิทาน (ตำนาน) เพื่ออธิบายถึงประวัติของโบราณสถานต่าง ๆ ดังที่ปรากฏประวัติลักษณะนี้ทั่วไปในโบราณสถานหลายแห่งทางภาคใต้

ในปัจจุบัน วัดท้าวโคตร ตั้งอยู่ในเขตของตำบลนา อำเภอเมือง นครศรี-

“จิตรกรรมบนแผ่นไม้คอสองของวัดท้าวโคตรนั้น เนื้อหาจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา โดยมีทั้งพุทธประวัติและทศชาติชาดก ซึ่งคงมีจุดมุ่งหมายแต่เดิมเพื่อเล่าเรื่องทางศาสนาแก่พุทธศาสนิกชนที่เข้ามาประกอบพิธีกรรมภายในอุโบสถ โดยอาศัยสื่อทางภาพจิตรกรรมที่สวยงามเป็นเครื่องมือแทนการสอนสั่งด้วยคำพูด”

ธรรมราช โดยมีถนนราชดำเนินตัดผ่านทางด้านหน้าของวัด (ทิศตะวันออก) ภายในบริเวณวัดมีศาสนสถานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานสำคัญสำหรับชาติแล้ว ดังนี้

เจดีย์ เป็นเจดีย์ที่มีฐานสี่เหลี่ยมย่อมุม มีมุขยื่นทางด้านหน้า กว้าง ๑๓.๓๐

เมตร ยาว ๑๗.๓๐ เมตร เป็นลักษณะของเจดีย์ทรงมณฑปที่ยอดทรงกลม ซึ่งพระเจดีย์องค์นี้ ทางหน่วยศิลปากรที่ ๘ นครศรีธรรมราช ได้ดำเนินการขุดแต่งบูรณะแล้ว เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๑

วิหาร ตั้งอยู่ทางด้านหน้าขององค์เจดีย์ มีสภาพเป็นเนินดินไม่ทราบ

ขอบเขตแน่นอน ในปัจจุบันทางวัดได้สร้างอาคารโล่ง พื้นคอนกรีต ขนาดกว้าง ๔.๑๐ เมตร ยาว ๕ เมตร โดยมี พระพุทธรูปประทับนั่ง ๓ องค์อยู่ภายในอาคารดังกล่าว

อุโบสถ (เก่า) ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเจดีย์ เข้าใจว่าแต่เดิมบริเวณนี้คงเป็นโบราณสถานเก่าที่ยัง

ปรากฏเป็นเนินดินปนอิฐอยู่ด้านล่าง และในปัจจุบันได้สร้างอุโบสถขนาด ๗ ห้องตั้งทับอยู่ด้านบน อุโบสถนี้เป็นอาคารทรงไทย มีเสารายภายใน ๕ คู่ ด้านหน้า ๒ ห้องทำเป็นพะไลยื่น ผังังก่ออิฐถือปูน สูงประมาณ ๒ เมตร ช่องบนเป็นเสารับเชิงชาย หลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผา ด้านหน้ามีประตู ๒

อุโบสถ (เก่า) ของวัดท่าหวโคตร ซึ่งภายในมีภาพจิตรกรรมเขียนไว้บนแผ่นไม้คอสอง

บาน ส่วนทางด้านข้าง (ทิศเหนือ) มีประตูขนาดเล็ก ๑ บาน อยู่ข้างองค์พระประธาน ทางด้านนอกอุโบสถมีโบสถารหินแกะสลักลวดลายที่ละเอียดสวยงามตั้งอยู่ทั้ง ๔ ทิศ

จิตรกรรมบนแผ่นไม้คอสอง

จิตรกรรมในอุโบสถของวัดท่าหวโคตรนี้ จะเขียนบนแผ่นไม้ที่บริเวณคอสอง (คอสอง : เป็นตัวไม้ทำหน้าที่คล้ายเอวที่ยึดหัวเสา แต่เลื่อนระดับอยู่บริเวณที่คอของหัวเสา) ซึ่งภาพจิตรกรรมดังกล่าวที่บางครั้งเรียกว่า ภาพประจำคอสอง นั้น จะตั้งอยู่ตรงโถงส่วนกลางของอาคารด้านหน้าองค์พระประธาน เรื่องราวและการวางภาพ

จิตรกรรมบนแผ่นไม้ที่ปรากฏจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับ พุทธประวัติ และ ทศชาติชาดก โดยเขียนบนแผ่นไม้กระดานคอสอง ซึ่งประกอบด้วยไม้แผ่นเล็ก (กว้าง ๔๔ ซม. ยาว ๕๙ ซม.) ๑ แผ่น และแผ่นไม้ขนาดใหญ่ (กว้าง ๕๕ ซม. ยาว ๒๙๘ ซม.) ๘ แผ่น โดยแผ่นไม้เล็กมีภาพเพียง ๑ ช่อง (ห้อง) ส่วนแผ่นไม้ใหญ่ มี ๕ ช่อง (ห้อง) ใน ๑ แผ่น แผ่นไม้ขนาดเล็กจะอยู่ตรงช่องเสาทางด้านหน้าองค์พระประธาน สำหรับทางด้านขวาขององค์พระมีแผ่นไม้ใหญ่ ๔ แผ่นติดตั้งอยู่ โดยเป็นเรื่องเกี่ยวกับทศชาติชาดก ส่วนแผ่นไม้ด้านซ้ายของพระประธานเป็นเรื่องเกี่ยวกับพุทธประวัติ รายละเอียดของภาพแต่ละช่องมีดังนี้ (ดูผังประกอบ)

แผ่นไม้ (เล็ก) หมายเลข ๑

ทศชาติชาดก เรื่อง เตมีย์

แผ่นไม้ (ใหญ่) หมายเลข ๒

ห้องที่ ๑ ทศชาติชาดก เรื่อง มหาชนก

ห้องที่ ๒ ทศชาติชาดก เรื่อง สุวรรณสาม

ภาพจิตรกรรมทศชาติชาดก เรื่อง มโหสถ

ห้องที่ ๓ ทศชาติชาดก เรื่อง
เนมิราช

ห้องที่ ๔ ทศชาติชาดก เรื่อง
มโหสถ

ห้องที่ ๕ ทศชาติชาดก เรื่อง
กิริท

แผ่นไม้ (ใหญ่) หมายเลข ๓

ห้องที่ ๑ ทศชาติชาดก เรื่อง
จันทกุมาร

ห้องที่ ๒ ทศชาติชาดก เรื่อง
พรหมนารถ

ห้องที่ ๓ ทศชาติชาดก เรื่อง
วิรุฬหก

ห้องที่ ๔ ทศชาติชาดก เรื่อง
เวสสันดร (ทศพร)

ห้องที่ ๕ ทศชาติชาดก เรื่อง
เวสสันดร (หิมพานต์)

แผ่นไม้ (ใหญ่) หมายเลข ๔

ห้องที่ ๑ ทศชาติชาดก เรื่อง
เวสสันดร (ทานกัณฑ์)

ห้องที่ ๒ ทศชาติชาดก เรื่อง
เวสสันดร (วนประเวศน์)

ห้องที่ ๓ ทศชาติชาดก เรื่อง
เวสสันดร (ชูชก)

ห้องที่ ๔ ทศชาติชาดก เรื่อง
เวสสันดร (จุลพน)

ห้องที่ ๕ ทศชาติชาดก เรื่อง
เวสสันดร (มหาวัน)

แผ่นไม้ (ใหญ่) หมายเลข ๕

ห้องที่ ๑ ทศชาติชาดก เรื่อง

เวสสันดร (กุมาร)

ห้องที่ ๒ ทศชาติชาดก เรื่อง
เวสสันดร (มัทรี)

ห้องที่ ๓ ทศชาติชาดก เรื่อง
เวสสันดร (สักบรรพ)

ห้องที่ ๔ ทศชาติชาดก เรื่อง
เวสสันดร (มหาราช)

ห้องที่ ๕ ทศชาติชาดก เรื่อง
เวสสันดร (นครกัณฑ์)

แผ่นไม้ (ใหญ่) หมายเลข ๖

ห้องที่ ๑ พุทธประวัติ ตอน พระ
สิทธัตถะทรงหนีออกจากพระราชวัง

ห้องที่ ๒ พุทธประวัติ ตอน มหา
ภิเนษกรรม

ห้องที่ ๓ พุทธประวัติ ตอน พระ

สิทธิ์ดะทรงตัดพระเมาฬี

ห้องที่ ๔ พุทธประวัติ ตอน พระอินทร์ตีตพินถวาย, นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาส

ห้องที่ ๕ พุทธประวัติ ตอน ทรงลอยถาดทอง, รับฟ่อนหญ้าคาจากนายโสตถิยะ, บรรลุพระโพธิญาณ (ตรัสรู้ได้โพธิบัลลังก์)

แผ่นไม้ (ใหญ่) หมายเลข ๗

ห้องที่ ๑ พุทธประวัติ ตอน มารวิชัย

ห้องที่ ๒ พุทธประวัติ ตอน ปฐมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์

ห้องที่ ๓ พุทธประวัติ ตอนเทศนา

โปรดพระเจ้าพิมพิสาร

ห้องที่ ๔ พุทธประวัติ ตอน อัมมาตย์กาพุทธายีทูลเชิญเสด็จ ไปกรุงกบิลพัสดุ์

ห้องที่ ๕ พุทธประวัติ ตอน พิมพาพิลาป

แผ่นไม้ (ใหญ่) หมายเลข ๘

ห้องที่ ๑ พุทธประวัติ ตอน ยมกปาฏิหาริย์

ห้องที่ ๒ พุทธประวัติ ตอน โปรดพระพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ห้องที่ ๓ พุทธประวัติ ตอน เสด็จลงจากดาวดึงส์

ห้องที่ ๔ พุทธประวัติ ไม่ทราบ

แน่ชัด

ห้องที่ ๕ พุทธประวัติ เข้าใจว่าเป็นตอน ถวายพระเพลิงและแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ

แผ่นไม้ (ใหญ่) หมายเลข ๙

ห้องที่ ๑ พุทธประวัติ ไม่ทราบแน่ชัด

ห้องที่ ๒ พุทธประวัติ ตอน มงคลวิวาท

ห้องที่ ๓ พุทธประวัติ ตอน ประสูติกาลแห่งสิทธิ์ดะกุมาร

ห้องที่ ๔ พุทธประวัติ ตอน ปาฏิหาริย์ในพระราชพิธีแรกนา

ห้องที่ ๕ พุทธประวัติ ตอน พระอสิตดาบสเข้าเฝ้าเยี่ยม

หมายเหตุ ตามลำดับพุทธประวัติ เข้าใจว่า แผ่นไม้หมายเลข ๙ อาจมีการติดตั้งผิดตำแหน่ง โดยควรอยู่ก่อนแผ่นไม้หมายเลข ๖

“เราสามารถจะเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ทั้งสภาพสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ อิทธิพลจากต่างชาติ ตลอดจนคติความเชื่อในสมัยก่อนได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้จึงควรที่เราจะได้รักษามรดกทางวัฒนธรรมชิ้นนี้ไว้เพื่อมอบให้แก่อนุชนรุ่นหลังสืบต่อไป”

(พลเอก) อภิรักษ์

๒๕๖๖ ๒๕๖๖ ๒๕๖๖

๒๕๖๖

๒๕๖๖

(จบ)

๒๕๖๖ ๒๕๖๖ ๒๕๖๖

๒๕๖๖ ๒๕๖๖ ๒๕๖๖

๒๕๖๖ ๒๕๖๖ ๒๕๖๖

๒๕๖๖ ๒๕๖๖ ๒๕๖๖

๒๕๖๖ ๒๕๖๖

๒๕๖๖ ๒๕๖๖ ๒๕๖๖

๒๕๖๖ ๒๕๖๖ ๒๕๖๖

เส้นสีดำในกรอบเล็กทางด้านล่างของแผ่นไม้ เมื่อศึกษาดูพบว่าภาษาที่ใช้เขียน มีความแตกต่างจากการเขียนภาษาไทยในปัจจุบันเล็กน้อย ซึ่งจะขอยกตัวอย่างพอสังเขปดังนี้

แผ่นไม้ที่ ๒ ห้องที่ ๔ ● พระมหโศสฏเมื่อรบกับพระญาจุลณี ไตสร้างไว้ในพระศาสนา เป็นคำจ้างห้อง นายหนูผู้เขียน

แผ่นไม้ที่ ๖ ห้องที่ ๓ ● พระป... สัมโพ...โพธสัตต...ไตสร้าง...นายสีเทพผู้เขียน

แผ่นไม้ที่ ๙ ห้องที่ ๒ ● พระประดอมสมโพธิมงคลวิวา ไตสร้างไว้ในพระศาสนาเป็นคำจ้างห้อง นายข้มผู้เขียน

บางสิ่งบางอย่างในภาพจิตรกรรม

ถึงแม้ว่าเรื่องราวในภาพจิตรกรรมที่วัดท้าวโคตรโดยส่วนรวม จะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนา แต่จิตรกรก็ได้สอดแทรกภาพของสังคมและความเป็นอยู่ในสมัยก่อนเอาไว้ด้วย ซึ่งจะขอยกตัวอย่างบางสิ่งที่สะท้อนถึงภาพของอดีต ดังนี้

สถาปัตยกรรม อาคารที่ปรากฏในภาพจิตรกรรม ส่วนใหญ่เป็นทรงวิมานหรือปราสาท ที่เป็น สถาปัตยกรรมแบบไทยแท้ มีส่วนยอดเป็นทรงยอดแหลม นอกจากนี้ก็มีอาคารที่ได้รับอิทธิพลจาก

ทางตะวันตก และจีนอยู่ในภาพจิตรกรรมด้วยเช่นกัน สำหรับสถาปัตยกรรมแบบชาวบ้านเช่น เรือนไม้ทรงไทยแบบชนบท ก็มีปะปนอยู่ในภาพบ้าง แต่พบค่อนข้างน้อย

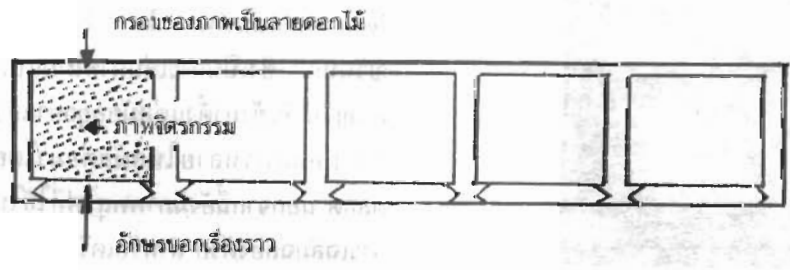
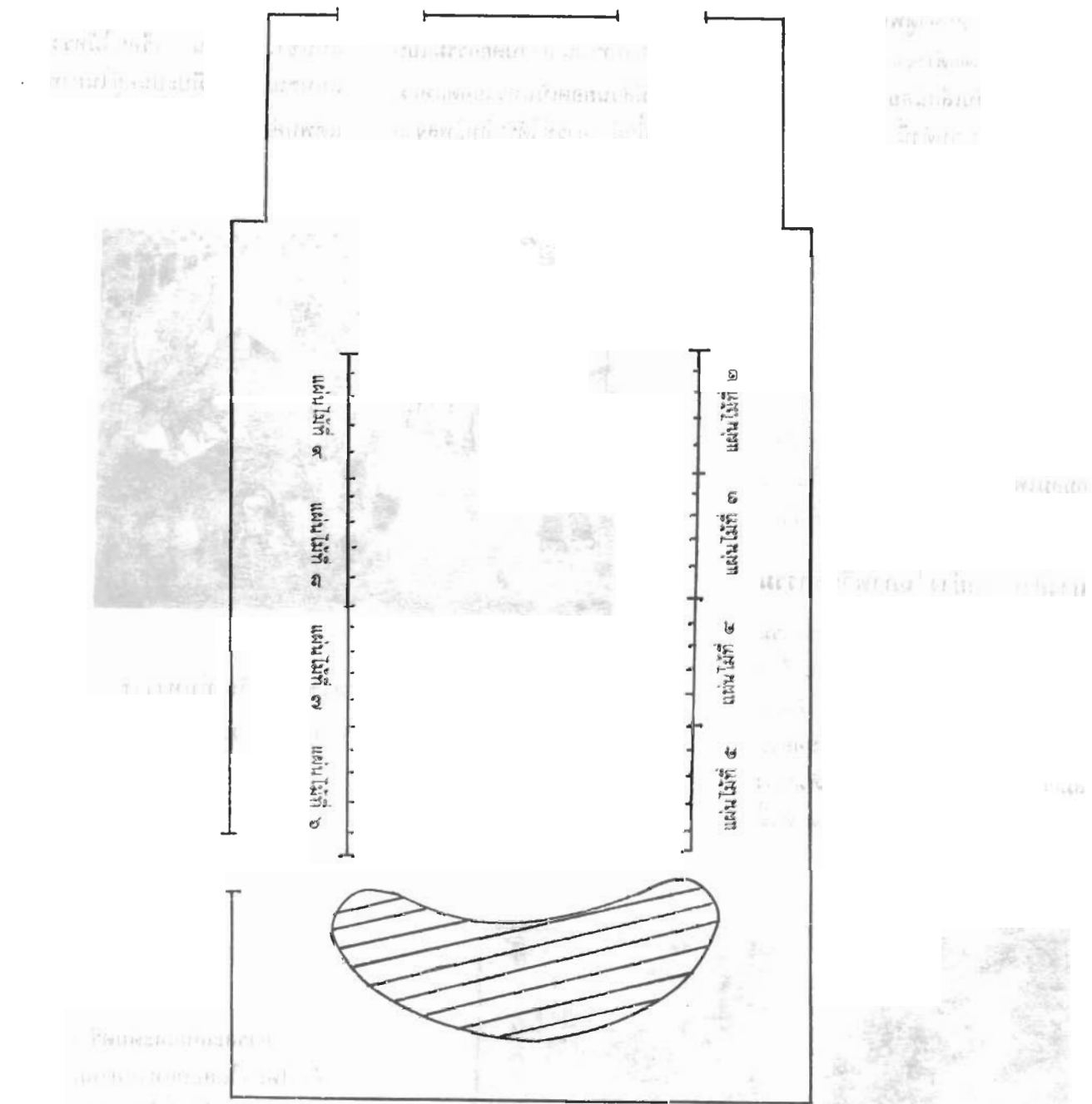
เวสสันดรชาดก ถิ่นทมิฬหาราช ซึ่งมีภาพของโรงช้างเผือกปรากฏอยู่ทางมุมบนด้านขวา

จิตรกรรมพุทธประวัติ ตอน “ยมกปาฏิหาริย์”

การเล่นและดนตรี จิตรกรวัดท้าวโคตรได้สอดแทรกภาพการเล่นและมหรสพไว้ในที่ต่าง ๆ ของแผ่นภาพ โดยการเล่นที่พบ คือ “ไม้สูงหรือญวนหก” ซึ่งเป็นการเล่นผาดโผนแบบคนญวน ที่เข้ามาตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว และนิยมแพร่หลายในสมัยต่อมาโดยตลอด นอกจากนี้ยังมีภาพพลุไฟที่ใช้ในการเฉลิมฉลองด้วย สำหรับเครื่องดนตรีไทยที่พบในแผ่นภาพนั้นมีหลายอย่าง เช่น ระนาด, ซอ, เป็, จะเข้, ซอ เป็นต้น การแต่งกาย จากภาพบุคคลใน

อุโบสถวัดท่าโคตร แสดงตำแหน่งของแผ่นไม้ ที่มีภาพจิตรกรรม

ภาพจิตรกรรมบนแผ่นไม้คอสอง แสดงตำแหน่งของภาพจิตรกรรมและการแบ่งห้องใน ๑ แผ่นไม้

ภาพจิตรกรรม พบว่ามีการนุ่งห่มเครื่องแต่งกายหลากหลายมาก แต่เมื่อดูโดยส่วนรวมแล้ว สามารถแยกบุคคลตามเครื่องแต่งกายได้ ดังนี้

ชาวไทย ภาพของเทพเทวดา และกษัตริย์จะเป็นลักษณะของภาพละคร แต่งเครื่องทรงและเครื่องประดับอย่างอลังการ

หมวก เป็นต้น และมีภาพของกลุ่มคนที่เข้าใจว่า เป็นทหารอยู่อีกหลายภาพ โดยแต่งเครื่องแบบตามอย่างทางตะวันตก ถือปืนยาวเป็นอาวุธ

นอกจากนี้ยังพบว่า มีภาพของชาวจีนและอาหรับอยู่ด้วย แต่พบค่อนข้างน้อยมาก

ชาวของภาพ ซึ่งธงช้างเผือกนั้นนิยมใช้กันในสมัยรัชกาลที่ ๔ และเมื่อดูจากชื่อของจิตรกรที่เขียน จะมีเฉพาะชื่อเพียงอย่างเดียว โดยไม่มีนามสกุลมาประกอบชื่อแต่อย่างใด ซึ่งการบัญญัตินามสกุลนั้นเริ่มใช้กันในสมัยรัชกาลที่ ๖ เป็นต้นมา

ภาพจิตรกรรมเกี่ยวกับพุทธประวัติ

ตอนมารผจญ (มารวิชัย)

โดยจิตรกรจะใช้สีทองเป็นเครื่องเน้นภาพให้ดูสดใสยิ่งขึ้น ส่วนภาพของชาวบ้านส่วนใหญ่จะแต่งกายตามแบบสมัยก่อน เช่น นุ่งผ้าโจงกระเบน ถ้าเป็นหญิงจะมีผ้าสไบห่มทับ เป็นต้น

ชาวต่างชาติ ส่วนใหญ่ภาพของชาวต่างชาติ จะแต่งกายแบบยุโรป เช่น บางภาพผู้ชายนุ่งกางเกงขายาวใส่เสื้อคลุม สวมรองเท้าหนัง ส่วนผู้หญิงสวมเสื้อที่เป็นชุด โดยมีกระโปรงพองยาวกรอมเท้า สวม

อายุของภาพจิตรกรรม

แม้ว่าทางด้านล่างของภาพจิตรกรรมจะมีอักษรบอกเรื่องราว แต่ก็ไม่น่าเสียดายที่ไม่ได้บ่งบอกถึงศักราชในการเขียนภาพไว้ เราจึงไม่สามารถทราบได้แน่ชัดว่า ภาพจิตรกรรมนี้เขียนขึ้นในสมัยใด แต่มีข้อสังเกตว่า ในภาพจิตรกรรม (แผ่นไม้ที่ ๔ ห้องที่ ๔) มีภาพของธงช้างเผือก (ภาพธงพื้นแดงมีรูปช้างเผือกอยู่ตรงกลาง) อยู่บริเวณมุมบนด้าน

เมื่อนำข้อสังเกตดังกล่าวมา ประกอบกับการศึกษาเรื่องราวและข้อมูลในภาพจิตรกรรมแล้ว จึงตั้งข้อสันนิษฐานเบื้องต้นได้ว่า ภาพจิตรกรรมนี้ น่าจะเขียนขึ้นประมาณสมัยรัชกาลที่ ๔ หรือ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา แต่อย่างไรก็ตามแนวความคิดในการกำหนดอายุนี้ เป็นเพียงข้อสังเกตเบื้องต้นเท่านั้น ควรจะได้มีการศึกษาโดยละเอียดต่อไป

ท้ายเรื่อง

จิตรกรรมบนแผ่นไม้คอสองของวัดท้าวโคตรนั้น เนื้อหาจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนา โดยมีทั้งพุทธประวัติและทศชาติชาดก ซึ่งคงมีจุดมุ่งหมายแต่เดิมเพื่อเล่าเรื่องทางศาสนาแก่พุทธศาสนิกชนที่เข้ามาประกอบพิธีกรรมภายในอุโบสถ โดยอาศัยสื่อทางภาพจิตรกรรมที่สวยงามเป็นเครื่องมือแทนการสอนสั่งด้วยคำพูด เมื่อมาถึงปัจจุบันภาพจิตรกรรมดังกล่าวก็เปรียบเสมือนหนังสืออันล้ำค่าจากอดีต ที่เราสามารถจะเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ทั้งสภาพสังคม, ชีวิตความเป็นอยู่, อิทธิพลจากต่างชาติ ตลอดจนคติความเชื่อในสมัยก่อน ได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้จึงควรที่เราจะได้รักษามรดกทางวัฒนธรรมชิ้นนี้ไว้เพื่อมอบให้แก่อนุชนรุ่นหลังสืบต่อไป.

สุสมิแล ๑๑๖.